

PAŽYMA

DĖL SEIMO NUTARIMO „DĖL NACIONALINĖS DARBOTVARKĖS NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS, VARTOJIMO PREVENCIJOS IR SU NARKOTIKAIS SUSIJUSIOS ŽALOS KLAUSIMAIS IKI 2035 METŲ PATVIRTINIMO“ PROJEKTO (TAP-21-1784(3); TAIS NR.: 224844)

2022-04-07 Nr. NV-891

Vilnius

Projekto rengėjas: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. Projektą pateikė Sveikatos apsaugos ministerija.

Tikslas: sustiprinti visuomenės narių sveikatą, gerovę ir saugumą, mažinant narkotikų, tabako ir alkoholio vartojimo žalą, jų pasiūlą bei paklausą, nustatant tęstinę, nuoseklią ir ilgalaikę valstybės politiką narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos srityse.

Esama situacija: Šiuo metu psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo politika yra apibrėžta Valstybinėje narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos programoje (Programa), patvirtintoje Seimo 2018 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-1765. Programos tikslai ir uždaviniai yra įgyvendinami pagal Lietuvos Respublikos narkotikų, tabako ir alkoholio prevencijos tarpinstitucinį veiklos planą, patvirtintą Vyriausybės 2015 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 217.

2021 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujas strateginio valdymo modelis, pagal kurį neturi likti tokio tipo dokumentų kaip Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir jų vartojimo prevencijos 2018–2028 m. programos.

Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane numatyta parengti ir priimti Seimo nutarimą dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais (toliau - Darbotvarkė) (*teisės akto projektą pateikti 2021 m. IV ketv.*).

Esmė: Šiuo strateginiu dokumentu siekiama:

- suformuoti ilgalaikę psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo politiką, t. y. subalansuotomis priemonėmis siekti saugesnės ir sveikesnės šalies, kurioje kiekvienam žmogui siekiama padėti išvengti ar sumažinti alkoholio, tabako ir narkotikų daromą žalą, taip pat sudaromos galimybės rūpintis savo, šeimos ar bendruomenės narių sveikata, socialine ir ekonomine gerove;

- numatyti visaapimančios, mokslo ir faktiniais duomenimis pagrįstos, subalansuotos, žmogaus teises užtikrinančios narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikais susijusios žalos klausimų sprendimo politikos įgyvendinimą;

- nustatyti ilgalaikius psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo prioritetus, tikslus, uždavinius ir jų įgyvendinimo kryptis, kurie bus pagrindas planuojant ilgalaikes narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikais susijusios žalos klausimų sprendimo priemones šiose srityse:

1. *prevencijos srityje* – diegti ir užtikrinti mokslo įrodymais grįstą, kokybišką ir visiems prieinamą prevenciją, kartu reaguojant į naujai kylančius iššūkius bei *įtraukiant lošimų, probleminių naudojimosi informacinėmis technologijomis, piktnaudžiavimo vaistais, naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos aspektus*;

2. *gydymo, rehabilitacijos bei socialinės integracijos srityje* – užtikrinti kokybišką, asmens individualius poreikius tenkinančią, mokslo įrodymais pagrįstą gydymą, rehabilitaciją bei socialinę integraciją;

3. *alkoholio, tabako ir su juo susijusių gaminių pasiūlos mažinimo srityje* – mažinti šių gaminių prieinamumą, jų patrauklumą skirtingoms visuomenės grupėms, ypač tarp jaunų žmonių, didinant visuomenės, savivaldos vaidmenį bei keisti verslo požiūrį į socialinę atsakomybę;

4. *narkotikų pasiūlos mažinimo srityje* - imtis atsako priemonių į naujausius iššūkius (*naujos psichoaktyviosios medžiagos, prekyba internetu, siuntimas paštu, tamsieji ir gilieji internetiniai tinklai, tobulėjančios technologijos*), stiprinant žmogiškąjį ir techninį potencialą;

5. *su narkotikais susijusios žalos klausimų srityje* – spręsti opiausias problemas Lietuvoje, susijusias su infekcijų plitimo, perdozavimo ir mirčių nuo perdozavimo stabdymu, asmenų, priklausomų nuo narkotikų, stigmos mažinimu, šiuolaikiškomis priemonėmis kelti visuomenės sąmoningumą pasilinksminimo vietose, siekti humanistinės, į visuomenės sveikatą orientuotos ir įrodymais grįstos baudžiamosios politikos psichoaktyviųjų medžiagų vartotojų atžvilgiu, ne baudimu sprendžiant asmens ir visuomenės sveikatos problemas.

Darbotvarkės projekte nurodytas strateginis tikslas – *sukurti sveikesnę ir saugesnę visuomenę, kurioje kiekvienam žmogui siekiama padėti išvengti alkoholio, tabako ir narkotikų daromos žalos ar ją sumažinti, taip pat sudaromos galimybės rūpintis savo, šeimos ar bendruomenės narių sveikata, socialine ir ekonomine gerove*. Užsibrėžto tikslo numatoma siekti paklausos mažinimo, pasiūlos mažinimo ir su narkotikais susijusios žalos mažinimo srityse. Kiekvienai minėtai sričiai priskirti atitinkami tikslai (viso 6) ir išskelti uždaviniai (viso 15).

Darbotvarkės įgyvendinimas bus monitoruojamas stebint nurodytus 11 rodiklių. Darbotvarkės įgyvendinimui bus rengiami atitinkamų laikotarpių veiksmų planai (kas 4 metus), kurie bus įgyvendinami per nacionalines plėtros programas ir strateginius veiklos planus.

Nauda: Įgyvendinus Nacionalinę darbotvarkę, laukiami šie teigiami pokyčiai: sumažėjęs suvartojamojo alkoholio kiekis, tenkantis 15 m. ir vyresniems gyventojams, daugiau nei du kartus sumažėjusi rūkusiųjų per paskutinį mėnesį 15–64 m. gyventojų dalis, išlaikytas dvigubai mažesnis nei ES šalyse narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimas tarp 15–64 m. gyventojų, išaugęs pagalbos (gydymo, psichosocialinės reabilitacijos) prieinamumas, pakaitinio gydymo paslaugų prieinamumas, mažėjantis mirtingumas dėl su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis susijusių priežasčių.

Atitiktis Vyriausybės programai: įgyvendindamas Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 4.1.5 veiksmas.

Derinimas: Darbotvarkės projektas suderintas su Susisiekimo, Žemės ūkio, Švietimo, sporto ir mokslo, Vidaus reikalų, Teisingumo, Ekonomikos ir inovacijų, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijomis, Generaline prokuratūra, Kalėjų departamentu, Lietuvos savivaldybių asociacija, Lietuvos statistikos departamentu, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Policijos departamentu, Muitinės departamentu. Ekonomikos ir inovacijų ministerijos (dėl vieningos akcizų politikos taikymo, siejant su ES kaimyninių šalių praktika), Generalinės prokuratūros (dėl duomenų analizės apie nusikalstamų veikų, teisės pažeidimų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis), Gyvybės mokslų ir edukologijos instituto bei Lietuvos verslo konfederacijos pastabos, į kurias neatsižvelgta, argumentuotos derinimo pažymoje.

2021 m. rugsėjo 9-24 d. organizuota viešoji konsultacija – Apklausa dėl formuojamos narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikų vartojimu susijusios žalos klausimų sprendimo politikos, kurioje dalyvavo 26,7 proc. atstovų iš nevyriausybinių organizacijų, 19,3 proc. iš valstybinių institucijų atstovų, 17 proc. verslo atstovų, 14,1 proc. akademinės bendruomenės atstovų. Pirminis Darbotvarkės projektas buvo pateiktas 2021 m. gruodžio mėn, tačiau gražintas rengėjams dėl Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės, Socialinės politikos ir Strateginio planavimo ir stebėsenos grupės pastabų.

Dalykinio vertinimo išvada:

- Pirminis Darbotvarkės projektas nebuvo įtrauktas svarstyti tarpinstituciniame pasitarime, kadangi nebuvo pateikta informacija, kas padaryta įgyvendinant Programą nuo 2019 m., taip pat nurodytos priemonės, kurios nepasiteisino ar buvo neefektyvios, neakcentuota, kas naujo bus daroma įgyvendinant Darbotvarkę.

- Patikslinto Darbotvarkės projekto III skyriuje pateikti detalūs Programos vykdymo laikotarpiu pasiekti pokyčiai, situacijos analizėje įvardintos sritys, kuriose mažiausiai sekėsi įgyvendinti numatytas priemones, nurodytos priežastys, kurios lėmė nesėkmingą išskeltų tikslų įgyvendinimą.

- Atkreiptinas dėmesys į pateikto Darbotvarkės projekto pavadinimą, kuris ne visai atitinka pavadinimą, numatytą Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane (numatytą veiksmą „4.1.5. Parengti ir priimti Seimo nutarimą dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos **ir žalos mažinimo klausimais** (teisės akto projektą pateikti 2021 m. IV ketv.)“. SAM pateikto projekto pavadinimas yra siauresnis, nes apima tik su narkotikais susijusią žalą.

- 2022 m. kovo 23 d. Seimo Priklausomybės prevencijos komisijos posėdyje Lietuvos verslo konfederacijos ir VšĮ Gyvybės mokslų edukologijos instituto atstovai išsakė pastabas dėl darbotvarkės pavadinimo ir nepakankamo dėmesio tabako žalos mažinimo klausimams

- SAM nurodo, kad, kad kol nėra nepriklausomų mokslinių tyrimų ar tarptautinių organizacijų rekomendacijų, kurios pagrįstų naujoviškų tabako gaminių ir elektroninių cigarečių vartojimą žalos mažinimo tikslais, sunku numatyti konkrečias priemones.

- Kadangi 2023 m. bus pristatytos PSO išsamios mokslinių tyrimų ir įrodymų ataskaitos dėl naujoviškų ir naujai atsirandančių tabako gaminių (ypač bedūmių kaitinamojo tabako gaminių), o Darbotvarkę planuojama vykdyti iki 2035 m., todėl siūlytina numatyti žalos mažinimo klausimų sprendimą.

- Siūloma projektą apsvarstyti tarpinstituciniame pasitarime.

Patarėja

Aurelija Urbonienė

Patarėja

Nijolė Kundrotienė